Course name: Circular Economy Fundamentals

Week 14: Green Economy and Circular Strategy in Tajikistan

Номи фан: Асосҳои иқтисоди даврӣ

(Circular Economy Fundamentals)

МАВЗӮИ 14: Иқтисоди сабз ва стратегияи иқтисоди даврӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Нақшаи лексия:

1. Сиёсат ва стратегияҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти иқтисоди сабз
2. Имкониятҳои татбиқи иқтисоди даврӣ дар бахшҳои иқтисоди Тоҷикистон.
3. Дурнамо ва самтҳои афзалиятноки рушди иқтисоди сабз дар Тоҷикистон

1. Сиёсат ва стратегияҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти иқтисоди сабз

Дар даҳсолаҳои охир иқтисоди сабз ба яке аз самтҳои муҳими сиёсати иқтисодии давлатҳо табдил ёфтааст. Сабабҳои асосии ин раванд афзоиши фишор ба захираҳои табиӣ, тағйирёбии иқлим, камшавии гуногунии биологӣ ва зарурати таъмини рушди устувори иҷтимоию иқтисодӣ мебошанд. Дар ин замина иқтисоди сабз ҳамчун модели нави рушд баррасӣ мегардад, ки ҳадафи он ҳамзамон таъмин намудани рушди иқтисодӣ, ҳифзи муҳити зист ва беҳтар намудани сатҳи зиндагии аҳолӣ мебошад. Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаҳои иқтисоди сабз аҳамияти стратегӣ доранд. Кишвар дорои захираҳои бойи гидроэнергетикӣ, иқтидори баланди энергияи барқароршаванда ва захираҳои муҳими обӣ буда, ҳамзамон ба хавфҳои тағйирёбии иқлим, аз ҷумла обшавии пиряхҳо, хушксолӣ ва офатҳои табиӣ осебпазир мебошад. Аз ин рӯ, ташаккули сиёсати давлатӣ дар соҳаи иқтисоди сабз ҳамчун ҷузъи муҳими таъмини рушди устувори миллӣ баромад мекунад.

Асосҳои консептуалии сиёсати давлатии иқтисоди сабз

Мувофиқи таърифи United Nations Environment Programme иқтисоди сабз иқтисодест, ки ба беҳтар гардидани некӯаҳволии инсон ва баробарии иҷтимоӣ мусоидат намуда, ҳамзамон хавфҳои экологӣ ва норасоии захираҳоро коҳиш медиҳад.

Аз нуқтаи назари сиёсати давлатӣ иқтисоди сабз на танҳо маҷмӯи тадбирҳои экологӣ, балки механизми сохтории навсозии иқтисоди миллӣ мебошад. Он тағйироти амиқро дар низоми истеҳсолот, истеъмол, сармоягузорӣ ва идоракунии захираҳо пешбинӣ менамояд.

Дар ин замина сиёсати давлатии иқтисоди сабз бояд ба се ҳадафи стратегӣ равона гардад:

1. Таъмини рушди иқтисодии дарозмуддат ва рақобатпазир;
2. Ҳифзи муҳити зист ва захираҳои табиӣ;
3. Баланд бардоштани сатҳи некуаҳволии аҳолӣ ва адолати иҷтимоӣ.

Заминаи стратегии рушди иқтисоди сабз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Дар Тоҷикистон сиёсати иқтисоди сабз дар асоси як қатор ҳуҷҷатҳои стратегии миллӣ татбиқ мегардад.

Ҷадвали 1. Ҳуҷҷатҳои асосии стратегӣ

Ҳуҷҷат	Нақш дар рушди иқтисоди сабз
Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2030	Муайян намудани самтҳои умумии рушди устувор
Стратегияи рушди иқтисоди сабз барои солҳои 2023–2037	Ташаккули модели иқтисоди сабз

Барномаи давлатии мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим	Коҳиши осебпазирии иқтисод
Стратегияи рушди соҳаи энергетика	Рушди энергияи тоза ва самаранокии энергетикӣ
Стратегияи рушди саноат	Ҷорӣ намудани технологияҳои камкарбон
Барномаҳои миллӣ оид ба идоракунии захираҳои об	Истифодаи устувори об

Қабули Стратегияи рушди иқтисоди сабз барои солҳои 2023–2037 марҳилаи навро дар сиёсати давлатии Тоҷикистон оғоз намуд. Ин стратегия гузариши тадриҷии иқтисоди кишварро аз модели анъанавии захирамасраф ба модели устувор ва самараноки истифодаи захираҳо пешбинӣ мекунад.

Самтҳои афзалиятноки сиёсати давлатии иқтисоди сабз

1. Гузариш ба иқтисоди камкарбон

Яке аз самтҳои муҳими сиёсати давлатӣ коҳиш додани шиддатнокии карбонии иқтисод мебошад. Гарчанде ҳиссаи партобҳои газҳои гулхонаии Тоҷикистон дар миқёси ҷаҳонӣ нисбатан кам аст, кишвар ба оқибатҳои тағйирёбии иқлим хеле осебпазир мебошад.

Дар ин замина вазифаҳои асосӣ чунинанд:

- баланд бардоштани самаранокии энергетикӣ;
- ҷорӣ намудани технологияҳои тоза;
- рушди нақлиёти экологӣ;
- кам кардани талафоти энергетикӣ дар истеҳсолот.

2. Рушди энергетикаи барқароршаванда

Тоҷикистон аз рӯи захираҳои гидроэнергетикӣ дар байни кишварҳои минтақа мавқеи пешсафро ишғол мекунад.

Ҷадвали 2. Афзалиятҳои Тоҷикистон дар рушди энергетикаи сабз

Захира	Афзалият
Гидроэнергетика	Манбаи асосии истеҳсоли нерӯи барқ
Энергияи офтобӣ	Имкониятҳои васеъ дар минтақаҳои кӯҳӣ ва ҷанубӣ
Энергияи шамол	Захираҳои назаррас дар баъзе ноҳияҳо
Биоэнергетика	Истифодаи партовҳои кишоварзӣ

Рушди энергетикаи сабз на танҳо ба коҳиши таъсири экологӣ мусоидат мекунад, балки амнияти энергетикӣ ва ҷалби сармоягузориҳоро низ таъмин менамояд.

3. Идоракунии устувори захираҳои об

Об яке аз сарватҳои стратегии Тоҷикистон мебошад. Тақрибан 60 фоизи захираҳои обии минтақаи Осиёи Марказӣ дар ҳудуди Тоҷикистон ташаккул меёбанд.

Бо вуҷуди ин, таҳқиқот нишон медиҳанд, ки тағйирёбии иқлим боиси коҳиш ёфтани ҳаҷми баъзе пиряххо мегардад. Аз ин рӯ сиёсати давлатӣ ба масъалаҳои зерин равона шудааст:

- истифодаи самараноки захираҳои обӣ;
- рушди технологияҳои каммасрафи обёрӣ;
- ҳифзи экосистемаҳои обӣ;
- тақвияти дипломатияи об.

4. Рушди иқтисоди даврӣ

Дар солҳои охир иқтисоди даврӣ ҳамчун ҷузъи муҳими иқтисоди сабз ба сиёсатгузории давлатӣ ворид мегардад.

Модели иқтисоди даврӣ ба принсипҳои зерин асос меёбад:

- кам намудани истифодаи ашёи хом;
- истифодаи такрории маҳсулот;

– таъмир ва барқарорсозии маҳсулот;
– коркарди такрории партовҳо.

Ҷадвали 3. Самтҳои татбиқи иқтисоди даврӣ дар Тоҷикистон

Соҳа	Имкониятҳои татбиқ
Кишоварзӣ	Истеҳсоли компост аз партовҳои органикӣ
Саноат	Коркарди дубораи ашёи хом
Савдо	Кам намудани истифодаи бастабандии яккарата
Хоҷагии коммуналӣ	Ҷудокунии партовҳо ва коркарди такрорӣ

Мушкилоти татбиқи сиёсати иқтисоди сабз

Бо вуҷуди дастовардҳои муайян, татбиқи сиёсати иқтисоди сабз дар Тоҷикистон бо як қатор маҳдудиятҳо рӯ ба рӯ мебошад.

Ҷадвали 4. Мушкилот ва таъсири онҳо

Мушкилот	Таъсир
Норасоии сармоягузорӣ	Сусти ҷорӣ намудани технологияҳои сабз
Маҳдудияти технологияҳо	Паст будани самаранокии истеҳсолот
Норасоии мутахассисон	Коҳиши суръати татбиқи ислоҳот
Инфрасохтори нокифоя	Мушкилоти коркарди партовҳо
Маърифати пасти экологӣ	Муқовимат ба тағйироти институтсионалӣ

Аз нуқтаи назари иқтисоди сиёсӣ, гузариш ба иқтисоди сабз барои Тоҷикистон на танҳо масъалаи ҳифзи муҳити зист, балки воситаи диверсификатсияи иқтисоди миллӣ, баланд бардоштани рақобатпазирӣ ва ҷалби сармоягузориҳои байналмилалӣ мебошад. Самаранокии татбиқи стратегияҳои давлатӣ аз сатҳи ҳамоҳангсозии сиёсатҳои соҳавӣ, рушди институтҳо, иштироки бахши хусусӣ ва дастрасии кишвар ба технологияҳои муосир вобастагӣ дорад. Таҷрибаи кишварҳои пешрафта нишон медиҳад, ки иқтисоди сабз танҳо дар ҳолате ба натиҷаҳои назаррас ноил мегардад, ки принсипҳои он ба ҳамаи соҳаҳои сиёсати иқтисодӣ — аз банақшагирии буҷетӣ то сиёсати саноатӣ ва сармоягузорӣ — ворид карда шаванд. Барои Тоҷикистон низ маҳз чунин муносибати системавӣ шарти асосии муваффақияти Стратегияи рушди иқтисоди сабз барои солҳои 2023–2037 ба ҳисоб меравад.

2. Мушкилот ва маҳдудиятҳои рушди иқтисоди сабз дар Тоҷикистон

Бо вуҷуди қабул гардидани Стратегияи рушди иқтисоди сабз барои солҳои 2023–2037, мавҷуд будани захираҳои бузурги гидроэнергетикӣ ва дастгирии созмонҳои байналмилалӣ, татбиқи амалии принсипҳои иқтисоди сабз бо як қатор мушкилоти иқтисодӣ, технологӣ, институтсионалӣ ва иҷтимоӣ рӯ ба рӯ мебошад. Таҳлили таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки гузариш ба иқтисоди сабз танҳо масъалаи ҷорӣ намудани технологияҳои нав нест. Ин раванд тағйироти сохториро дар низоми идоракунӣ, сиёсати сармоягузорӣ, фаъолияти соҳибкорӣ ва фарҳанги истеъмол талаб менамояд. Барои кишварҳои рӯ ба рушд, аз ҷумла Тоҷикистон, ин масъала аҳамияти махсус дорад.

3.1. Маҳдудиятҳои молиявӣ ва сармоягузорӣ

Яке аз монеаҳои асосии рушди иқтисоди сабз норасоии захираҳои молиявӣ мебошад. Лоиҳаҳои вобаста ба энергетикаи барқароршаванда, инфрасохтори коркарди партовҳо, нақлиёти экологӣ ва технологияҳои камкарбон маблағгузории назарраси ибтидоиро талаб менамоянд. Бисёр корхонаҳои ватанӣ имконияти маблағгузории мустақили чунин лоиҳаҳоро надоранд ва дастрасӣ ба сармояи дарозмуддат маҳдуд мебошад.

Ҷадвали 5. Талаботи сармоягузорӣ дар бахшҳои иқтисоди сабз

Самт	Ҳаҷми сармоягузорӣ	Дараҷаи мушкилот
Энергетикаи барқароршаванда	Хеле баланд	Баланд
Коркарди партовҳо	Баланд	Баланд
Нақлиёти сабз	Баланд	Баланд
Технологияҳои каммасраф	Миёна	Миёна
Рақамикунонии экологӣ	Миёна	Миёна

Дар чунин шароит ҷалби сармоягузории мустақими хориҷӣ, фондҳои иқлимӣ ва механизмҳои маблағгузории сабз аҳамияти калидӣ пайдо мекунад.

3.2. Маҳдудиятҳои технологӣ

Яке аз омилҳои боздорандаи рушди иқтисоди сабз сатҳи нокифояи навсозии технологӣ мебошад. Дар бисёр корхонаҳои саноатии кишвар таҷҳизоте истифода мешавад, ки аз ҷиҳати сарфи энергия ва истифодаи захираҳо самаранок нестанд. Ин вазъият боиси:

- талафоти зиёди энергия;
- истифодаи зиёди об;
- афзоиши партовҳо;
- баланд гардидани арзиши аслии маҳсулот мегардад.

Ҷадвали 6. Таъсири технологияҳои кӯҳна ба рушди иқтисоди сабз

Омил	Паёмад
Сарфи зиёди энергия	Афзоиши хароҷоти истеҳсолӣ
Талафоти захираҳо	Паст шудани самаранокӣ
Партовҳои зиёд	Фишор ба муҳити зист
Рақобатпазирии паст	Коҳиши имкониятҳои содиротӣ

Маҳдудияти дастрасӣ ба технологияҳои муосир яке аз сабабҳои асосии суст ҷорӣ гардидани принсипҳои иқтисоди даврӣ ва истеҳсолоти сабз мебошад.

3.3. Мушкилоти институтсионалӣ ва идоракунӣ

Самаранокии сиёсати иқтисоди сабз аз сифати институтҳои давлатӣ ва ҳамоҳангсозии фаъолияти онҳо вобаста аст. Дар Тоҷикистон то ҳол масъалаҳои зерин вуҷуд доранд:

- ҳамоҳангсозии нокифоя байни сохторҳои давлатӣ;
- маҳдуд будани механизмҳои иқтисодии ҳавасмандгардонӣ;
- набудани низоми мукаммали мониторинг ва баҳодиҳӣ;
- маҳдудияти маълумоти оморӣ оид ба нишондиҳандаҳои иқтисоди сабз.

Ҷадвали 7. Мушкилоти институтсионалӣ

Мушкилот	Таъсир ба иқтисоди сабз
Ҳамоҳангсозии паст	Сусти татбиқи барномаҳо
Норасоии маълумот	Душвории қабули қарорҳо
Механизмҳои маҳдуди ҳавасмандкунӣ	Паст шудани иштироки бахши хусусӣ
Назорати нокифоя	Коҳиши самаранокии сиёсати давлатӣ

Аз нуқтаи назари иқтисодиёти институтсионалӣ, бе ташкили муҳити мусоиди ҳуқуқӣ ва идоракунии самаранок татбиқи стратегияҳои иқтисоди сабз мушкил мегардад.

3.4. Осебпазирӣ ба тағйирёбии иқлим

Парадокси рушди Тоҷикистон дар он аст, ки кишвар ҳамзамон дорои имкониятҳои бузурги рушди иқтисоди сабз ва осебпазирии баланд ба тағйирёбии иқлим мебошад. Тибқи таҳқиқоти байналмилалӣ, дар даҳсолаҳои охир қисми зиёди пиряххои Тоҷикистон ҳаҷми худро аз даст додаанд. Ин раванд метавонад ба:

- таъминоти об;
- истеҳсоли нерӯи барқ;
- кишоварзӣ;
- амнияти озуқаворӣ таъсири манфӣ расонад.

Ҷадвали 8. Хавфҳои иқлимӣ барои иқтисоди Тоҷикистон

Хавф	Паёмад
Обшавии пиряхҳо	Коҳиши захираҳои об
Хушксолӣ	Пастшавии ҳосилнокӣ
Сел ва ярч	Зарар ба инфрасохтор
Ҳодисаҳои шадиди иқлимӣ	Афзоиши хароҷоти иқтисодӣ

3.5. Норасоии сармояи инсонӣ

Иқтисоди сабз ба мутахассисони нав ниёз дорад. Барои рушди соҳаҳои нав кадрҳои баландихтисос заруранд. Талабот ба мутахассисони зерин афзоиш меёбад:

– иқтисодчиёни рушди устувор;
– менеҷерони экологӣ;
– муҳандисони энергетикаи сабз;
– мутахассисони иқтисоди даврӣ;
– коршиносони ESG ва устуворӣ.

Аммо низоми таҳсилоти олӣ ҳанӯз пурра ба талаботи нави бозори меҳнат мутобиқ нашудааст.

3.6. Мушкилоти иҷтимоӣ ва фарҳанги экологӣ

Гузариш ба иқтисоди сабз на танҳо тағйироти технологӣ, балки тағйироти рафтори истеъмолкунандагонро низ талаб мекунад. Дар ҷомеа ҳанӯз масъалаҳои зерин мушоҳида мешаванд:

– сатҳи пасти фарҳанги ҷудокунии партовҳо;
– истифодаи васеи маҳсулоти яккарата;
– сатҳи маҳдуди маърифати экологӣ;
– иштироки пасти аҳолӣ дар ташаббусҳои экологӣ.

Ҷадвали 9. Монеаҳои иҷтимоӣ

Омил	Таъсир
Маърифати пасти экологӣ	Истеъмоли ғайрисамаранок
Иштироки маҳдуди аҳолӣ	Сусти ташаббусҳои сабз
Огоҳии нокифоя	Муқовимат ба навовариҳо
Фарҳанги пасти коркарди партовҳо	Афзоиши ифлосшавӣ

3.7. Мушкилоти рушди иқтисоди даврӣ

Гарчанде иқтисоди даврӣ ҳамчун яке аз унсурҳои асосии иқтисоди сабз эътироф гардидааст, дар Тоҷикистон як қатор маҳдудиятҳо вуҷуд доранд:

– набудани инфрасохтори муосири коркарди партовҳо;
– рушди нокифояи бозори ашёи хоми дуюмдараҷа;
– сатҳи пасти ҷудокунии партовҳо аз манбаъ;
– маҳдуд будани сармоягузорӣ ба лоиҳаҳои даврӣ.

Таҳлили вазъи кунунӣ нишон медиҳад, ки рушди иқтисоди сабз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо як қатор мушкилот ва маҳдудиятҳои ба ҳам алоқаманд рӯ ба рӯ мебошад. Монеаҳои молиявӣ, технологӣ, институтсионалӣ ва иҷтимоӣ дар маҷмӯъ ба суръат ва самаранокии татбиқи сиёсати иқтисоди сабз таъсир мерасонанд. Аз ҷумла, маҳдуд будани дастрасӣ ба сармоягузорӣ, сатҳи нокифояи навсозии технологӣ, зарурати такмили механизмҳои идоракунӣ ва норасоии донишҳои экологӣ метавонанд раванди гузариш ба модели рушди устуворро суст намоянд. Бо вуҷуди ин, Тоҷикистон барои рушди иқтисоди сабз имкониятҳои назаррас дорад. Захираҳои бузурги гидроэнергетикӣ, иқтидори баланди манбаъҳои барқароршавандаи энергия, мавқеи фаъоли кишвар дар масъалаҳои обу иқлим ва дастгирии шарикони байналмилалӣ заминаи мусоидро барои татбиқи ташаббусҳои сабз фароҳам меоранд. Дар ин замина, ноил шудан ба ҳадафҳои Стратегияи рушди иқтисоди сабз барои солҳои 2023–2037 татбиқи ислоҳоти пайгирона, ҷалби сармоягузориҳои сабз, рушди технологияҳои инноватсионӣ, такмили муҳити институтсионалӣ ва баланд бардоштани сатҳи маърифати экологиро тақозо менамояд. Ҳамзамон, иштироки фаъоли бахши хусусӣ, муассисаҳои илмӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ метавонад ба ташаккули иқтисоди рақобатпазир, устувор ва аз ҷиҳати экологӣ масъул мусоидат намояд. Аз нуқтаи назари стратегӣ, иқтисоди сабз барои Тоҷикистон на танҳо воситаи ҳифзи муҳити зист, балки омили муҳимми диверсификатсияи иқтисоди миллӣ, таҳкими амнияти энергетикӣ ва озуқаворӣ, баланд бардоштани рақобатпазирии кишвар ва таъмини рушди устувори дарозмуддат ба ҳисоб меравад.

3. Дурнамо ва самтҳои афзалиятноки рушди иқтисоди сабз дар Тоҷикистон

Дар шароити афзоиши хавфҳои иқлимӣ, маҳдудияти захираҳои табиӣ ва тағйирёбии сохтори иқтисоди ҷаҳонӣ, рушди иқтисоди сабз ба яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати

давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон табдил ёфтааст. Тибқи хулосаҳои охирини Бонки Ҷаҳонӣ, гузариш ба иқтисоди сабз метавонад на танҳо ба коҳиши осебпазирии иқтисод нисбат ба тағйирёбии иқлим мусоидат намояд, балки барои таъсиси ҷойҳои нави корӣ, рушди содирот ва баланд бардоштани рақобатпазирии иқтисоди миллӣ замина фароҳам оварад. Ба андешаи коршиносони Бонки Ҷаҳонӣ, Тоҷикистон имрӯз дар нуқтаи муҳими интихоб қарор дорад: ё модели анъанавии рушди вобаста ба истифодаи васеи захираҳоро идома медиҳад ё ба модели рушди устувор ва камкарбон мегузарад.

Рушди энергетикаи сабз ҳамчун самти асосии рушди иқтисоди миллӣ

Аксари ташкилотҳои байналмилалӣ энергетикаи сабзро ҳамчун муҳимтарин самти рушди иқтисоди сабзи Тоҷикистон арзёбӣ мекунанд. Тибқи ҳисоботҳои Бонки Ҷаҳонӣ, гузариш ба иқтисоди камкарбон метавонад то соли 2050 рушди иловагии иқтисодиро таъмин намуда, амнияти энергетикӣ ва имкониятҳои содироти нерӯи barқро беҳтар намояд. Тоҷикистон дорои афзалиятҳои зерин мебошад:

- захираҳои бузурги гидроэнергетикӣ;
- иқтидори баланди энергияи офтобӣ;
- имкониятҳои рушди энергияи шамол;
- захираҳои биоэнергетикӣ.

Ҷадвали 10. Афзалиятҳои Тоҷикистон дар рушди энергетикаи сабз

Самт	Афзалияти стратегӣ
Гидроэнергетика	Содироти нерӯи барқ
Энергияи офтобӣ	Таъмини минтақаҳои дурдаст
Энергияи шамол	Диверсификатсияи энергетика
Биоэнергетика	Истифодаи партовҳои кишоварзӣ

Бонки Ҷаҳонӣ неругоҳи Роғун ва рушди энергетикаи барқароршавандаро яке аз заминаҳои асосии гузариши сабзи иқтисоди Тоҷикистон арзёбӣ менамояд.

Баланд бардоштани устувории иқлимӣ ва мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим

Яке аз афзалиятҳои муҳимтарини рушди иқтисоди сабз дар Тоҷикистон мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим мебошад. Тибқи арзёбиҳои Бонки Осиёии Рушд ва Бонки Ҷаҳонӣ, Тоҷикистон аз ҷумлаи кишварҳои осебпазиртарини минтақа нисбат ба таъсири тағйирёбии иқлим ба ҳисоб меравад. Обшавии пиряхҳо, афзоиши хушксолӣ ва офатҳои табиӣ метавонанд ба рушди иқтисодӣ таъсири ҷиддӣ расонанд. Самтҳои асосии мутобиқшавӣ:

- идоракунии устувори захираҳои обӣ;
- рушди инфрасохтори устувор;
- ҳифзи пиряхҳо;
- истифодаи технологияҳои каммасрафи обёрӣ;
- тақвияти амнияти озуқаворӣ.

Тибқи арзёбиҳои Бонки Ҷаҳонӣ, сармоягузорӣ ба тадбирҳои мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим имкон медиҳад, ки захираҳои об самараноктар истифода шаванд, амнияти энергетикӣ тақвият ёбад ва ҳосилнокии соҳаи кишоварзӣ баланд гардад.

Рушди иқтисоди даврӣ ва идоракунии устувори захираҳо

Дар солҳои охир иқтисоди даврӣ ба яке аз унсурҳои муҳими иқтисоди сабз табдил ёфтааст. Тибқи тавсияҳои Бонки Осиёии Рушд, татбиқи принсипҳои иқтисоди даврӣ метавонад истифодаи самараноки захираҳоро баланд бардошта, вобастагии иқтисодро аз ашёи хоми ибтидоӣ коҳиш диҳад. Самтҳои афзалиятнок:

- рушди инфрасохтори коркарди партовҳо;
- истифодаи дубораи мавод;
- коркарди партовҳои органикӣ;
- ташкили бозори ашёи хоми дуюмдараҷа;
- рушди истеҳсолоти кампартов.

Рақамикунонӣ ва технологияҳои сабз

Ташкилотҳои байналмилалӣ рақамикунониро яке аз омилҳои асосии рушди иқтисоди сабз мешуморанд. Технологияҳои рақамӣ имконият медиҳанд:

- истифодаи энергия самаранок гардад;
- талафоти об кам шавад;
- партовҳо беҳтар идора карда шаванд;
- мониторинги экологӣ тақвият ёбад.

Ҷадвали 11. Технологияҳои афзалиятнок

Технология	Самти истифода
Internet of Things (IoT)	Идоракунии захираҳо
Artificial Intelligence (AI)	Пешгӯӣ ва таҳлил
Big Data Analytics	Қабули қарорҳо
Smart Grid	Самаранокии энергетикӣ
Smart Agriculture	Кишоварзии устувор

Бонки Осиёии Рушд рақамикунониро яке аз самтҳои асосии рушди иқтисоди Тоҷикистон дар давраи 2026–2030 арзёбӣ менамояд.

Ҷалби сармоягузориҳои сабз ва рушди бахши хусусӣ

Яке аз шартҳои асосии гузариш ба иқтисоди сабз ҷалби сармоягузориҳои калон мебошад. Мувофиқи арзёбиҳои Бонки Ҷаҳонӣ, барои мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим ва гузариш ба иқтисоди камкарбон Тоҷикистон ба сармоягузориҳои чандинмиллиарддолларӣ ниёз дорад. Танҳо маблағгузории давлатӣ барои иҷрои ин вазифа кофӣ нахоҳад буд.

Аз ин рӯ, дар оянда самтҳои зерин аҳамияти бештар пайдо мекунанд:

- маблағгузории сабз;
- вомбаргҳои сабз;
- шарикии давлат ва бахши хусусӣ;
- сармоягузории байналмилалӣ;
- дастгирии соҳибкории сабз.

Дар соли 2025 Бонки Осиёии Рушд барои дастгирии ислоҳоти иқтисоди сабз ва рушди ҷойҳои кории сабз ба Тоҷикистон 50 миллион доллар ҷудо намуд, ки аҳамияти афзояндаи ин самтро нишон медиҳад.

Рушди сармояи инсонӣ ва иқтисоди донишбунёд

Гузариш ба иқтисоди сабз бе рушди сармояи инсонӣ ғайриимкон аст. Тибқи Стратегияи шарикии Бонки Осиёии Рушд барои солҳои 2026–2030, рушди малакаҳои нав барои иқтисоди сабз ва рақамӣ яке аз самтҳои асосии сиёсати рушд мебошад.

Самтҳои афзалиятнок

- навсозии барномаҳои таълимӣ;
- рушди таҳқиқоти илмӣ;
- омодасозии мутахассисони иқтисоди сабз;
- рушди марказҳои инноватсионӣ;
- ҳамкории донишгоҳҳо бо бахши хусусӣ.

Тибқи арзёбиҳои Бонки Ҷаҳонӣ, иқтисоди сабз метавонад ба яке аз муҳаррикҳои асосии рушди дарозмуддати Тоҷикистон табдил ёбад. Гузариш ба иқтисоди камкарбон на танҳо ба коҳиши хавфҳои иқлимӣ мусоидат мекунад, балки метавонад рушди иқтисодиро то соли 2050 тақвият дода, имкониятҳои нави шуғл, содирот ва сармоягузориро фароҳам оварад. Аз нуқтаи назари стратегӣ, самтҳои афзалиятноки рушди иқтисоди сабз дар Тоҷикистон бояд ба рушди энергетикаи барқароршаванда, мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим, идоракунии устувори захираҳои обӣ, татбиқи иқтисоди даврӣ, рақамикунонӣ ва рушди сармояи инсонӣ равона карда шаванд. Маҳз ҳамгироии ин самтҳо метавонад барои ташаккули иқтисоди рақобатпазир, устувор ва ба иқлим мутобиқшуда замина фароҳам оварад.

Адабиет:

1. Ҷумҳурии Тоҷикистон. (2023). Стратегияи рушди иқтисоди сабз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2023–2037. Душанбе.

2. Ҷумҳурии Тоҷикистон. (2016). Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030. Душанбе.
3. Ҷумҳурии Тоҷикистон. (2021). Стратегияи рушди саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030. Душанбе.
4. Ҷумҳурии Тоҷикистон. (2019). Стратегияи рушди иқтисоди рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе.
5. World Bank. (2024). Tajikistan Country Climate and Development Report (CCDR). Washington, DC: World Bank.
6. World Bank. (2023). Detox Development: Repurposing Environmentally Harmful Subsidies. Washington, DC: World Bank.
7. World Bank. (2022). The Global Benefits of a Circular Economy. Washington, DC: World Bank.
8. Asian Development Bank. (2024). Climate Risk Country Profile: Tajikistan. Manila: ADB.
9. Asian Development Bank. (2025). Country Partnership Strategy: Tajikistan 2026–2030. Manila: ADB.
10. Asian Development Bank. (2025). Green Jobs and Resilient Business Development in Tajikistan. Manila: ADB.